

6 september 2023

Identiteit en pluraliteit in maatschappelijke en religieuze context

Dr. Bernard De Cock o.p.

Bernard de Cock was te gast op het Studium Generale van Sint-Paulus. Hij beschrijft hoe dominant het identiteitsdenken geworden is. Hij ontleedt de verschillende dimensies van dit fenomeen en geeft er een christelijke invulling aan.

De superdiversiteit van de samenleving werkt sterk polariserend. Aan de (extreme) rechterkant van het politieke spectrum wordt nadruk gelegd op de grote verschillen in de samenleving: herkomst, ras, gender, seksuele voorkeur... Hoe diverser de samenleving, hoe groter de roep naar een wij-identiteit die zich afzet tegen anderen. Onder de schok van het pluralisme zijn we gedwongen te bepalen wie we zijn, zo stellen filosofen als Finkelkraut en Levy-Strauss.

In het centrum en aan de linkerkant pleit men voor een inclusieve samenleving en de rijkdom ervan om principiële en praktische redenen. Filosofen zoals Susan Neiman pleiten voor deze agenda. Op (uiterst) links ontwikkelt zich echter ook een wij/zij denken door groepen die zich onderdrukt en slachtoffer voelen in de maatschappij.

Men kan spreken over een hedendaagse obsessie met identiteitstegenstellingen die de klassentegenstellingen overvleugelen. Identiteit ligt aan de basis van de cultuuroorlog die niet alleen in de Verenigde Staten woedt. Identiteitsdenken biedt een deel van de maatschappij een veilige haven voor extreme gevoelens van onzekerheid en onveiligheid.

Verkiezingen worden daarom niet meer gewonnen onder het motto “It’s the economy stupid!” (Bill Clinton). Een zeer goed economisch en sociaal palmares kan al snel in de schaduw gesteld worden door een identiteitsagenda.

Wat is identiteit?

Identiteit definiëren we als “het beeld dat een individu of een groep van zichzelf heeft en laat zien aan de andere(n)”, aldus André Lascaris o.p. Identiteit is niet eenduidig en statisch; maar dubbelzinnig, meervoudig en in beweging, niet in het minst maar niet alleen bij migranten.

Veralgemeenen is eigenlijk niet zinvol, maar het moeten kiezen tussen meervoudig gelaagde identiteiten is onmogelijk. De filosoof Amin Maalouf noemt mensen met zeer diverse identiteiten les êtres frontalières.

Groepsidentiteit komt dikwijls tot stand door het/de andere als bedreigend uit te sluiten. De individuele verschillen worden geminimaliseerd. De groepsidentiteit wordt versterkt door het uitsluiten van zondebokken. Pesten en mobben zijn voorbeelden hiervan. Een peergroep identiteit op basis van gelijkgezindheid ontstaat door gedeelde idealen, maar ook door een gedeeld gevoel van slachtofferschap of onderdrukt zijn. In deze groepen spelen sociale media een belangrijke rol.

Individuele identiteit in de hedendaagse samenleving komt veelal tot stand door waarde te hechten aan individueel autonoom handelen en concurrentieel gedrag. Het kan leiden tot een narcistische persoonlijkheidscultuur in een hyperindividualistische samenleving. Lieven De Cauter spreekt over het Mister Bean-syndroom, refererend aan de begingeneriek van Bean die letterlijk uit de lucht valt: het individu wordt vanuit de lucht in het leven geworpen. Mister Bean is dan ook in alle afleveringen voortdurend contactgestoord.

Maar wij mensen zijn in essentie sociale wezens. We beginnen pas met Ik te zijn, in relatie met de ander: papa, mama, vriendjes enz. Naarmate ons Ik evolueert, nemen we alle ervaringen met anderen met ons mee, de afgelegde wegen, de vervlogen uren, de doorstane pijn, de vervlogen liefdes. “Daar zijn we ons unieke zelf”, aldus Huub Oosterhuis. Je bent de weg die je met anderen gegaan bent en in alles wat je gerealiseerd hebt of waarin je gefaald bent.

Christelijke waarden

Volgens Bernard de Cock moeten we proberen het polariseringsdenken te overwinnen. De Nederlandse filosoof Bart Brandsma stelt dat het in polarisering altijd handelt om dikwijls niet geverifieerde gedachtenconstructies die in polemieken terecht komen en gevoed worden door sterke emoties. Vanuit het christelijk geloof moeten we bruggenbouwers zijn. Daarom moeten we ons distantiëren van het identitaire en nationalistische christendom. De polarisering in de Kerk tussen een inclusieve (paus Franciscus) en een exclusieve opvatting werkt verlamdend.

Jezus van Nazareth was niet geïnteresseerd in een correcte leer en rituele zuiverheid. De zuivere religie bestaat niet in de praktijk van het dagelijks leven, behalve als instrument van onderdrukking. Voor Jezus is de waarheid en de weg vooraanstaand en de waarheid is ook in de ander aanwezig, zelfs in onze ergste vijanden. Door waarheid (veritas bij de dominicanen) te zoeken kunnen we de weg vinden naar het huis van de Vader, ‘waar vele woningen zijn’ (Joh 14,1).

Volgens bisschop Desmond Tutu zijn we kostbare maar breekbare personen in Gods handpalmen. We kunnen slechts bestaan omdat God voortdurend zijn levensadem in ons blaast. We zijn allen kinderen van God, geschapen naar zijn beeld en gelijkenis. Dat verbindt ons.

Gilbert Lenssen,

via dominicanen.be kan u de live-opname van deze uitzetting bekijken